

terwijl anderen het hun geeft". Igen van het heil itend in rekening ag." „Ook in het n we te rekenen elder blijkt uit bond, dat Ik met e dagen, zegt de verstand geven, rijven; en Ik zal Mij tot een volk men: „Dat Ver- genade (voor- gave der genade

moeten naar de merzijds, dat het de is voor alle der genade". verder beschrij- zijdanus beweert, ijn staan, en allen enade, een voor- als Prof. Greij- alleen op voor- rden, dan zegt egt de beslissing den mensch en als den eenigen Remonstrantsche ons geloof met re consequenties en bespeurd. Al s zelfs tot zeer wordt opengezet nte gaat meer en t alleen aankomt van het aanbod. p den voorgrond, achtergrond. De . het besef van ordt uiteindelijk n ons). Het zijn Ds Luiks ons be-

toir nog niet ge- een vernieuwd ak voorslaat de de bekeering, is werk Gods naar adeverbond gaat mee wordt de eer e wordt de rust achte werk van s is: „Zoo gaat nade genade zal synode de waar- g derhalve geen ld daar aanstoot

waar was, wat t, en indien het Synode in over- lenis is, dan is er luiden. Dan zou t suggereert, dat t hadden beleefd e Remonstranten was het opnieuw uvereine welbe- n hoogmoed van et waar was! le aan te toonen: van de leer der r daarvan is en Ds Luiks en die en belijdenis, en s te handhaven, zekerheid en de de zekerheid des

in het geweldig en gevoerd werd n er is alle reden telijke positie en n. Nogmaals: het r wij zien in dit waarheid Gods rsche strooming, doet bukken niet or een schoolsch zich dat juk laat omst en laat zich innen de gerefor-

meerde gezindheid van ons vaderland. En hij, die niet bukt voor dit schoolsche juk, maar die het weerstaat en verbreekt, hij bouwt aan de toekomst der Gereformeerde Kerken en blijft staan op het fundament van apostelen en profeten en werkt de Kerk zoo heen naar de groote toekomst van Jezus Christus, haar Heer.

Als we nu het voorgaande nog eens kort samen- vatten, geeft Ds Luiks het gevoelen der bezwaar- den weer in deze stellingen:

1. Het verbond is een vaststaand feit, dat voor alle verbondskinderen precies dezelfde beteekenis heeft.

2. De verbondsbefoorte is voorwaardelijk, afhan- kelijk van de voorwaarde van geloof en bekeering, die den mensch vervullen moet.

3. Het verbond is niet meer dan een aanbod der genade. Dit aanbod kan door den mensch aange- nomen of verworpen worden.

4. Dat wij het heil ontvangen als Gods gave, brengen de bezwaarden alleen onder in de leer der verkiezing, ze brengen dit niet in rekening bij het verbond.

5. Bij sommige bezwaarden vindt men boven- dien de gedachte, dat het genadeverbond een nieuw werkverbond is. In die richting wijst ook het spreken van de wedergeboorte in als overeen- komende met de bekeering.

5. Gods soevereine genade geloofend?

Als we nu het werkelijke gevoelen der bezwaar- den gaan beschrijven, zal ons opvallen, hoe schrom- elijk eenzijdig en verwrongen dit door Ds Luiks is weergegeven.

Om maar met de voornaamste beschuldiging van Ds Luiks te beginnen. De bezwaarden zouden niet roemen in Gods soevereine genade. Ze zouden den mensch ten troon zetten. Ze zouden Christus van Zijn eer als eenigen Zaligmaker berooven. Het ge- nadeverbond zou een vernieuwd werkverbond wor- den. 't Zou geheel in de handen van den mensch liggen of Hij Gods belofte al dan niet vervult. Waarom geeft Ds Luiks 't gevoel zijner bezwaarde broeders zoo schromelijk oppervlakkig weer? Laat ons de „Verklaring van Gevoelen", de officiële uitgave van de bezwaarschriften ter Generale Synode, eens opslaan? Daar wordt o.a. in een aan- tal stellingen het gevoelen der bezwaarden weer- gegeven. Hoe luidt nu de achtste stelling: „Dat zoovelen van die kinderen deze belofte met een geloovig hart aannemen, zij dat doen krachtens de wederbarende genadewerking des Heiligen Gees- tes, naar Gods eeuwige verkiezing. (Jer. 24: 7, Ez. 11: 19, 36: 26, 27)". En in de Toelichting op deze stellingen zeggen zij: „Van ganscher harte gelooven en belijden wij, dat Gods belofte onvoor- waardelijk is in dien zin, dat God hun, wien deze belofte toekomt, niet het verrichten van een be- paald werk of het komen in een bepaalde gestel- heid als voorwaarde stelt, waaraan door hen eerst moest worden voldaan, voor God het woord Zijner belofte aan hen begint te vervullen" (pag. 3).

Hier wordt dus elke beschuldiging van Remon- strantisme met kracht afgewezen. God stelt geen enkele voorwaarde voor Hij ons Zijn belofte schen- ken gaat, en wederom vereischt God geen enkele voorwaarde in den zin van een *verdiens*te voordat Hij aan ons Zijn belofte vervullen gaat.

Deze stellingen en toelichtingen zijn niet onder- teekend door Prof. Greijdanus, wijl hij bij de be- sprekingen die hieraan voorafgingen, niet aanwezig kon zijn. Maar in zijn eigen bezwaarschrift zegt hij ook: „Bij Zijne uitverkorene werkt God dan in- wendig, bij die doopsbelofte bijkomende, weder- geboorte en geloof, daargelaten op welk tijdstip Hij dat doet, waardoor die heilsprediking en die doops- toezegging en verzekering haar heilzaam effect erlangen" (pag. 20).

In zijn commentaar op de stellingen der bezwaar- den zegt Ds J. P. van der Stoel dan ook: „Wij zien dus, dat de bezwaarden de soevereiniteit Gods en zijne vrijmacht in het uitdeelen van zijn genade volkomen handhaven. Ook zien wij, dat zij de schenking des heils allerminst als weldaad van het verbond loochenen. Zij belijden die welschenking als een weldaad van den Souvereinen God des Verbonds, die zijn heil in zijn uitverkorenen uit- werkt door de wederbarende kracht van Zijn Woord en Geest, die beiden saamverbonden: *Woord en Geest*." (pag. 8).

Ook Ds van Teylingen wijst de beschuldiging van Remonstrantisme af. Wanneer de bezwaarden spreken van voorwaarden des verbonds, dan is het

duidelijk, dat zij niet bedoelen, dat de genade ge- schonken wordt als onzerzijds aan de voorwaarden is voldaan; „dat zou het puurste Remonstrantisme wezen. Neen, ook geloof en bekeering zijn gaven Gods, gewerkt door den Heiligen Geest. Doch in het spreken van Verbondsvoorwaarden schuilt de bedoeling den eigen aard van het Verbond te hand- haven: slechts langs den weg van geloof en bekee- ring worden de Verbondsweldaden geschonken." (pag. 10).

Ook Ds D. van Dijk zegt in zijn brief aan de synode: „Ik verzeker hun, dat hun onmacht hun geen oorzaak van vrees behoeft te wezen, wijl God. Die de belofte geeft en den eisch stelt, ook geven zal wat voor gelooven en gehoorzamen noodig is", brief aan de synode.

Men ziet het: de bezwaarden denken er niet over de vervulling van de verbondsbefoorte afhankelijk te maken van het werk van den mensch. Voor Remonstrantisme behoeft men van deze zijde niet beangst te zijn. Ook zij spreken van Gods souve- reine genade waardoor Hij in Zijn uitverkorenen de voorwaarden des verbonds zelf vervult. Het gaat alleen om de plaats der verkiezing in ons theologisch denken en in het stuk des verbonds. Dat had Ds Luiks moeten aantoonen en dat had hij eventueel kunnen bestrijden, indien hij het niet eens was met de plaats, die de bezwaarden gaven aan Gods soevereine verkiezing. Maar voorop had hij dan moeten stellen, dat ook de bezwaarden evengoed als hij willen handhaven, dat God zelf in ons de voorwaarden des verbonds vervult. Dat het is uit God, door God en tot God. De groote vraag is alleen: wanneer eeren wij God op het hoogst: als wij beginnen met uit de verkiezing te redeneeren en te theologiseeren, zooals Ds Luiks doet, en alle schriftgegevens in dat éne raam wrin- gen, of wanneer wij uit het geopenbaarde opklim- men tot de verborgen dingen en eindigen met te roemen in God, die uit loutere genade in Zijn uit- verkorenen de voorwaarden van geloof en bekee- ring vervult? Met suggesties van Remonstranten maakt Ds Luiks zich schuldig aan verdraaien van de waarheid.

6. Stelt God voorwaarden?

Een 2de punt, waarop Ds Luiks de bezwaar- den aanvalt, is dat van de „voorwaarden des ver- bonds". Wat bedoelen de bezwaarden als zij van voorwaarden spreken? Is het ongereformeerd te spreken van voorwaarden of conditiën des Ver- bonds?

Waarlijk, dat is bij de bezwaarden geen nieu- lichterij. Dat ziet men al dadelijk, als we de dogma- tiek van Prof. Bavinck opslaan. Hij zegt: „In den eersten tijd spraken de Gereformeerden vrijmoedig van voorwaarden des verbonds" (deel 3, pag. 241, 2). Bavinck verwijst dan naar Calvijn, Gomarus, Maresius, Trigland. Geen onvermaarde theologen! Ook de voorrede van de Statenvertaling spreekt vrijmoedig van die verbondsvoorwaarden. Wel zegt het Preadvies van den opsteller van deze voor- rede, dat het een theoloog was die in de leer des verbonds niet al te diep was doorgedrongen, maar Dr H. H. Kuyper dacht daar vroeg toch anders over. Hij schreef althans in „Hamabdi": dat dit stuk ons doet zien: „hoe lang voor dat Coccejus een voet op onze erve gezet had, dit leerstuk reeds geheel doordacht en rijk ont wikkeld was (Bij van Teylingen, pag. 13).

Ook bij Prof. Dr A. G. Honig vinden wij de- zelfde gedachten. Hij wijdt in zijn Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek zelfs een aparte paragraaf aan de z.g. verbondsvoorwaarden en schrijft daarin: „In de leer van het genadeverbond komt duidelijk uit, dat de zondaar zijne behoudenis dankt aan den Drieëenigen God. Toch wordt hier- mede de redelijke en zedelijke natuur des menschen niet ter zijde gesteld. Is de mensch in de verkiezing alleen lijdelijk, in het genadeverbond is de mensch zoowel passief als actief. Immers, eischt God, dat de mensch in het geloof zijn verbond aanvaardt, dat hij getrouw het verbond bewaren en overeen- komstig den regel van het verbond wandelen zal. De oudere geref. dogmatici gebruikten dan ook zonder bezwaar den term verbondseischen of ver- bondsvoorwaarden." (pag. 438).

Wel schrijven zoowel Prof. Bavinck als Prof. Honig dat zij — de oudere gereformeerde dogma- tici — dit spraakgebruik lieten varen, toen de Remonstranten en de school van Saumur van die voorwaarden iets *verdiens*telijks gingen maken. Maar Prof. Bavinck zegt toch even verder, dat het genadeverbond in zijne bediening door Christus „dezen eischenden, voorwaardelijken vorm" aan-

neemt, „om den mensch te erkennen in zijne rede- lijke en zedelijke natuur, om ook als gevallen hem nog te behandelen als naar Gods beeld geschapen, om ook op dit hoogste terrein, waar het gaat om de eeuwige zaligheid en het eeuwig verderf, hem ver- antwoordelijk en onontschuldigbaar te stellen, om hem met *bewustheid* en *vrijheid* (cursivering van ons) te doen intreden in dit verbond en dat met de zonde te doen verbreken. Het verbond der genade is daarom wel *monopleurisch* (d.w.z. een-zijdig)... Maar het is bestemd om *dupleurisch* (twee-zijdig) te worden." (pag. 242).

Ds Luiks meent dat alleen al het spreken van verbondsvoorwaarden van den gereformeerden weg afvoert. Maar hij heeft, door het probleem zoo te stellen, het zich al te gemakkelijk gemaakt. Hij had dieper moeten afsteken. De groote vraag is n.l. van *welken aard* zijn die voorwaarden? *Welk karakter* dragen ze? Zijn het voorwaarden welke vervulling aan den mensch iets verdienstelijks tegenover God geven? Vervullen wij die voor- waarden door eigen kracht? Door iets dat in den natuurlijke mens ook na den zondeval zou zijn overgebleven?

En dat wordt door de bezwaarden met kracht van de hand gewezen. Zij hebben iets anders op het oog als ze van verbondsvoorwaarden spreken. Zij eeren daar God in het maaksel van Zijn han- den. God gaat met den mensch niet te werk als met een stok en een blok, hebben onze vaders reeds gezegd. En dat willen ze handhaven. God zaligt den mensch op zulk een wijze, dat Zijn vrije soevereine welbehagen daarin het hoogst geëerd wordt. N.l. door den gevallen mens ook na den val, nog verantwoordelijk te stellen. Door tot hem te spreken in Zijn verbondswoord. In Zijn beloften en in Zijn bedreigingen. Door dien gevallen mens ook na den val, nog partij te stellen in Zijn verbond. Door aan dien gevallen mens de voor- waarden van geloof en bekeering te stellen, eert Hij ook in dien gevallen mens, nog het maaksel van Zijn handen.

Maar de bezwaarden denken er eenvoudig niet over nu te leeren, dat die gevallen mens die ver- bondsvoorwaarden uit eigen kracht vervult. Neen, God vervult in hen zelf de voorwaarden van geloof en bekeering. Hij schenkt het geloof waardoor wij Gods verbondsbefoorte vervullen. Hij schenkt ook de vernieuwing van ons hart, waardoor wij wan- delen in de rechte wegen der bekeering. Hij doet dat. Maar door den mens in Zijn verbond te stel- len. En Hij schakelt den mens in Zijn werk in door hem te erkennen als mens, als mens die door de genade weer hersteld wordt in zijn waar- achtig mens zijn, en zoo weer gaat doen het oude paradijswerk: geloof oefenen in Zijn Verbondsgod en wandelen in diens wegen.

7. Een voorwaardelijke en een onvoorwaarde- lijke belofte?

Nu is Ds Luiks zelf ook niet zoo afkeerig van het spreken van voorwaardelijke beloften, als wij aanvankelijk wel zouden denken. Hij zegt zelf: „Nu zal geen Gereformeerde ontkennen, dat het verbond ook is een voorwaardelijke belofte, een aanbod van genade." Wij zwijgen nu even over het merkwaardige feit dat de schrijver hier het ver- bond doet opgaan in een belofte alleen en den eisch, die *met* de belofte het verbond constitueert, weglaat.

Maar wij noteren, dat hij althans zegt dat geen Gereformeerde ontkent dat het verbond ook is een voorwaardelijke belofte. Wij zwijgen er nu ook over dat hij deze voorwaardelijke belofte gelijkstelt aan het aanbod der genade. Daar spreken wij straks wel over.

We willen er nu op letten, dat volgens den schrijver „het verbond" dus ook is „een voorwaar- delijke belofte". Maar, en daar komt het nu op aan, het is meer. Hij zegt dat elders (pag. 7) zoo: „Dat Verbond is niet alleen een aanbod der genade (voorwaardelijke belofte), maar ook een gave der genade (onvoorwaardelijke belofte). Meermalen typeert hij die onvoorwaardelijke belofte als *gave* der genade, en de voorwaardelijke belofte stelt hij daar dan tegenover als *aanbod* der genade.

De onvoorwaardelijke belofte, de gave der ge- nade is dan gericht tot de *uitverkorenen*, de voor- waardelijke, het aanbod der genade, gaat uit tot allen, die het sacrament van den doop ontvangen, en ook tot de heidenen aan wie het evangelie gepredikt wordt.

Deze onderscheiding in de belofte is een van de hoofdmomenten uit de synodale verbonds- en